

# bu

**OPMARS VAN  
HOUT 2-LUIK  
FAALKOSTEN  
NATUUR  
INCLUSIEF  
RENOVATIE  
IN DE ZORG  
PROJECT  
ZUIDASDOK**

**BOUW EN UITVOERING  
BEREIKT RUIM 73.100 LEZERS  
JAARGANG 51 - 5 2019  
HET VAKBLAD VOOR RIJK, PROVINCIE EN GEMEENTE  
IN NEDERLAND EN BELGIE**



◀ BIJENKAST WEHKAMP HESSENPOORT.  
FOTO: DE KONINKLIJKE GINKEL GROEP

# NATUURINCLUSIEF BOUWEN

waar rood en groen  
samen komen



Provincies zijn sinds 1 januari 2013 verantwoordelijk voor het natuurbeleid. Dat is in januari 2017 vastgelegd in de Wet Natuurbescherming.

De provincie Overijssel ziet dit als een kans om natuur, economie en samenleving nog meer met elkaar te verbinden. Samen met partners stelden zij het koersdocument Natuur voor Elkaar op. Natuurinclusief werken in de bouw en infrastructuur is één van de kernthema's. We praten met Laura van Heeswijk, strategisch adviseur natuur en duurzaamheid bij de Provincie.

TEKST BETTY ROMBOUT



▲ MIRO DAK ENSCHEDE.  
FOTO: DE KONINKLIJKE GINKEL GROEP



“Natuur voor Elkaar is een participatief proces”, vertelt Laura van Heeswijk. “Meer dan 60 (maatschappelijke) bedrijven en organisaties hebben in Groene Tafels en werkateliers samen de koers van het natuurbeleid in Overijssel bedacht.” Bij partijen moet gedacht worden aan de branchevereniging voor hoveniers en groenvoorzieners (VHG), Natuur & Milieu Overijssel, Staatsbosbeheer, gemeenten, Bouwend Nederland, waterschappen, woningbouwcorporaties, stedenbouwkundigen, architecten, NGO’s, projectontwikkelaars en vele anderen. “Het is van belang om veel verschillende expertises en ‘bloedgroepen’ aan tafel te hebben”, aldus Van Heeswijk.

### VERBREIDING EN VERANDERING

Daar waar de Provincie in het verleden zich vooral richtte op het beschermen van de natuur, is dit in de visie verbreed naar het beleven en benutten ervan. “Ook hebben we het gebied waar we ons op richten verruimd”, vult Laura van Heeswijk aan. “Van natuurgebieden en aangrenzende natuurlijke omgeving naar ook landelijk gebied en steden en dorpen. Wat de laatste categorie



Δ VERTICAL BIOTOPEN.  
BEELD: MAIKE VAN STIPHOUT

betreft, deze kent een bijzonder biotoop. Er zijn dieren en planten die vooral daar voorkomen. Dat biedt potentie.”

Ook de rol van de Provincie is veranderd. Van bevoegd gezag verschuift de focus naar steeds meer een faciliterende rol. “Dat doen we samen met onze partners”, zegt Van Heeswijk. “Natuur voor Elkaar richt zich op negen thema’s. Een aantal wordt door de Provincie getrokken, zoals dus Natuurinclusief bouwen. Bij andere zijn externe partijen in de lead. Zo trekt VNO-NCW de kar voor het thema Natuur & Kapitaal. Natuur & Milieu Overijssel doet het thema Groene Schoolpleinen.”

### BEWEGING

Wat is het eigenlijk, natuurinclusief bouwen? Laura van Heeswijk: “Kortgezegd, bij deze vorm van bouwen is de natuur op de tekentafel al onderdeel van bouw- en ontwikkelplannen voor bijvoorbeeld nieuwbouwwijken, bedrijventerreinen en renovaties.”

Natuurinclusief bouwen is niet zomaar een modewoord. Het is een beweging. Van Heeswijk: “Dieren zijn gebaat bij rommeligheid. Vroeger lieten we bijvoorbeeld de

bladeren liggen in de tuin en knipten we in de winter niet alle bladeren van de planten af. Ook onze bouwstijl was rommelig. We kenden allerlei overstekjes en kieren in onze gebouwen, waar planten en dieren gebruik van maakten. Tegenwoordig willen we perfect bouwen. Daar heeft de natuur niet veel aan. ‘Rommelhoekjes’ in de tuin zijn verdwenen.”

De Provincie en haar partners stimuleren een nieuw stedelijk ecosysteem, ontworpen om mensen en dieren de ruimte te bieden. “Hiermee dragen we ook nog eens bij aan opgaven als het klimaat en de gezondheid van mensen, vervolgt Laura van Heeswijk. “En het kan. Bewezen is, dat het in een huis met een groen dak in de zomer vier graden koeler is. Zonnepanelen leveren op een groen dak zes procent meer energie dan op een grijs dak.

De omgeving blijft ook nog eens koeler en de levensduur van het dak neemt toe. Een groen dak vangt regen op en geeft het langzaam af aan het riool. En niet het minst belangrijk, een groene omgeving is bewezen goed voor de gezondheid van mensen. Groen in je omgeving geeft rust en zorgt voor meer concentratie. Kortom, op allerlei vlakken is veel winst te behalen.”







▲ BEELD: MAIKE VAN STIPHOUT

➤ Van Heeswijk: "In Overijssel hebben we een inspiratienetwerk opgericht over natuurinclusief bouwen. Het netwerk breidt zich snel uit. Ook met bedrijven uit de bouw, woningcorporaties, projectontwikkelaars en architecten. Mensen willen erbij zijn. Groen biedt kansen. Ondanks de vrij traditionele bouwwereld, wordt er steeds vaker naar 'groene expertise' gevraagd. In Overijssel bijvoorbeeld zijn er al verschillende bouwbedrijven die natuurinclusief in hun werkwijze toepassen."

### ELEMENTEN

Natuurinclusief bouwen, we noemden zojuist al het gebruik van groene daken. Maar er zijn meerdere elementen die bijdragen aan 'groen'. Van Heeswijk: "Het gaat over maatregelen in en om het huis. Denk aan nestvoorzieningen voor soorten als de gierwaluw en vleermuis door bijvoorbeeld inbouwvoorzieningen in een spouwmuur onder het dak. Van de buitenkant zijn die voorzieningen niet zichtbaar. Tussen de bakstenen zit cement, de zogenaamde stootvoegen. Bij natuurinclusief bouwen laten we op een paar plekken die stootvoegen open. Er achter plaatsen we dan een kast voor bijvoorbeeld vleermuizen."

Hetzelfde principe wordt toegepast voor onder andere huismussen. Zij verblijven het liefst onder het dak. Tegenwoordig is het daar helemaal dicht. De Vogelbescherming heeft daarom een vogelvide ontwikkeld. Die wordt aangebracht bij de onderste rij pannen, ter hoogte van de dakvoet. Simpel gezegd, is het een prefab nestkast die over de gehele breedte van het dak wordt bevestigd. De vogelvide past vrijwel onder alle pannen en soorten pannendaken. Het waarborgt een goede ventilatie van het dak en het voorkomt dat vogels verder onder de pannen kruipen, waarmee van vervuiling geen sprake is.

Natuurinclusief bouwen is ook kijken naar groen in de omgeving. Denk aan wallen van wilgenhout waarin allerlei insecten en egels hun plekje vinden. Van Heeswijk: "De omgeving moet ook dusdanig groen zijn, dat dieren er hun eten kunnen vinden. Hoe je dat kunt realiseren? Met plantsoenen die het hele jaar groen zijn. Oftewel, altijd staat er wel een plantensoort te bloeien. Ook met bomen kunnen we variëren. Geen laan met dezelfde soort, maar eentje met bijvoorbeeld eiken, lindes en fruitbomen. We kijken altijd naar de potentie van gebieden voor diersoorten. Zo hebben de huiswaluw en ringmus meer kansen in het buitengebied. De huismus zien we meer in steden. Wat we aan groen aanbrengen, moeten we hierop afstemmen. Daarnaast is beheer een belangrijke factor. Diversiteit in groen zorgt voor natuurlijke plaagbestrijding. Chemische bestrijdingsmiddelen voor onderhoud zijn dan vrijwel niet meer nodig."

### PROJECTEN

Laura van Heeswijk noemde het al even. De interesse voor natuurinclusief bouwen is gewekt, ook bij projectontwikkelaars en aannemers. Ze geeft een aan-







▽ ZWALUWVAND BIJ VAN DER VALK TE  
ZWOLLE. FOTO: DE KONINKLIJKE  
GINKEL GROEP




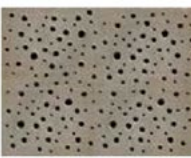














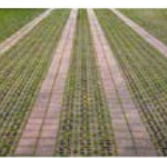

Non-endemic species can also locally increase biodiversity. The city gardens are an important source of nutrition, hiding spots and reproduction sites for a variety of species. Aesthetics play an important role here. To make the gardens of Vertical part of the continuous mountain landscape, the garden biotope consists of plants of the Bretten biotope, topped up with ornamental species that are rich in nectar and berries. If surrounding garden owners attune their vegetation to this garden biotope, they too can contribute to the local biodiversity.

This illustration provides a representation of the kinds of species that could be considered while designing for an urban rock biotope.

▲ GARDEN BIOTOPEN.  
▼ CROSSSECTION ARENAPOORT PILOT.  
BEELD: MAIKE VAN STIPHOUT

						
fruit for humans and animals	nest boxes for small birds in the walls	nest boxes for swallows under the balconies	porous stones for insects in the walls	roofs with local soil and wild plants on it	pebble roofs as breeding grounds	bat-friendly lighting

							
construction allowing plants to climb	mix of open and closed pavings	compost bench	fruits for humans and animals	nut trees and shrubs for humans and animals	walls allowing plants to climb up	porous streets	water for drinking and attracting birds

## BOEK

Een aantal afbeeldingen in dit artikel is afkomstig van landschapsarchitecte Maike van Stiphout (DS landschapsarchitecten). Maike ontwerpt stedelijke ecosystemen en is partner van het Overijsselse natuurinclusief bouwen netwerk. Begin 2019 verscheen haar boek 'the first guide to nature inclusive design', vol met ontwerptips voor natuurinclusieve steden en dorpen. Het boek is verkrijgbaar via <https://www.dsia.nl/nieuws/the-first-guide-for-sale-now/>

- tal voorbeelden uit de provincie Overijssel. Een ervan betreft een projectontwikkelaar die de bewoners van een nieuwbouwwijk in Deventer inspireert met voorbeeldtuinen die door Groei & Bloei zijn ontworpen. In een proefproject wordt onderzocht waar kansen liggen voor biodiversiteit in nieuwbouw. En op diverse locaties is nestgelegenheid voor gierwaluwen en vleermuizen meegenomen in (nieuwbouw)projecten.

Een andere voorbeeld. In Zwolle staat een oude watertoren die vorig jaar is omgebouwd tot appartementencomplex. In het ontwerp zijn ruimtes opgenomen voor gierwaluwen en vleermuizen. Niet te zien vanaf de buitenkant voor de mens, maar uiteraard wel voor de vogel. En in Enschede staat een 'groen' winkelcentrum. Van Heeswijk: "Destijds zijn door de gemeente in de uitvraag al eisen opgenomen over waterberging. Hoeveel water mag er bij regen maximaal in het riool stromen? Het winkelcentrum heeft nu een groot groen dak. Dat zorgt voor een veel lagere belasting van het riool."

Als laatste het voorbeeld van bedrijventerrein Hessenpoort bij Zwolle, waar veel rekening is gehouden met natuur. Het terrein kent een wand voor oeverwaluwen. Er zijn veel bloemen en planten te vinden, aantrekkelijk voor insecten. "Dit is niet alleen gedaan voor de biodiversiteit. Ook voor de gezondheid. Het groen maakt de omgeving koeler. Goed voor werknemers, als zij bijvoorbeeld in de pauze gaan wandelen. Groen zorgt voor meer concentratie, minder ziekteverzuim en meer tevredenheid, zoals ik al eerder zei", aldus Laura van Heeswijk.

## ONTHEFFINGEN

Interessant voor de bouwwereld is, dat meerkosten bij natuurinclusief bouwen beperkt blijven en (ontheftings)procedures eenvoudiger, goedkoper en korter worden. Van Heeswijk: "Neem een renovatieproject. Wil een woningbouwcorporatie verduurzamen, dan is een ontheffing op de Wet Natuurbescherming nodig. Bij bouwen of renoveren vindt vaak verstoring plaats van dieren en planten. Vooraf onderzoek is daarom nodig, bijvoorbeeld naar vleermuizen. Deze soort heeft verschillende verblijven in een jaar tijd. Onderzoek daarnaar kan wel twaalf maanden duren en tienduizenden euro's

kosten. Bovendien loopt de bouw vertraging op. Nu is het echter voor partijen - die inzicht hebben in dier- en plantensoorten in omgeving en natuurinclusief bouwen - al mogelijk een generieke ontheffing aan te vragen. Deze is tien jaar geldig. Elke keer opnieuw een ontheffing aanvragen, is dan niet meer nodig."

## UITDAGING

Als we Laura van Heeswijk vragen wat dé uitdaging van natuurinclusief bouwen is, zegt ze: "Kennis. Die is er nog niet altijd. Bij het ontwerpen van een nieuwe woonwijk, wordt er nog te vaak vanaf de 'rode kant' beredeneerd. De stedenbouwkundige en planoloog kleuren de grote lijnen in. Waar komen de woningen en hoeveel? Voor groen is slechts op een paar plekken ruimte. Pas op het eind van het ontwikkelproces wordt er een landschapsarchitect bijgehaald, die het groen nog enigszins kan inkleuren. Maar het is dan te laat om groen integraal deel te maken van het project. We nemen nu wel steeds vaker klimaat mee in de basis. Groen en klimaat gaan perfect samen. De klimaatopgave kan helpen om natuur een plek te geven in het ontwerp. Denk aan het in de ontwerpfase al aangeven van de beste plaats om water te bufferen om dan dus vervolgens het groen in te tekenen."

Bouw & Uitvoering hoopt met dit artikel een (bouw) steentje bij te kunnen dragen aan meer kennis over natuurinclusief bouwen. Elk steentje is er een, nietwaar? Laten we er samen voor zorgen, dat daadwerkelijk rood en groen samengaan. **BOUWENUITVOERING**

## INFO

W: [www.natuurvoorelkaar.nl](http://www.natuurvoorelkaar.nl)

E: [natuurvoorelkaar@overijssel.nl](mailto:natuurvoorelkaar@overijssel.nl)